

Miért választottam fordításra Erjus Vezsaj *Kijat és Kijata* című novelláját?

A szerző a mordvin irodalomban új szempontot részesít előnyben, a nemzetit, vagy az utóbbi évtizedekben divatossá vált kifejezést használva, a gyökerek keresését. Kötetének címe, amelyből a novella származik, kissé szabadon fordítva: Erza szívvel. A közölt írás is erza szívvel íródott. Meglehet, hogy számunkra kissé naivnak, romantikusnak hat, de a szív és a művészi tehetség ezt feledteti.

Bizonyára a szerző nemzeti beállítottságából következik nyelvi igényessége. Gazdag és színes mordvin nyelvét nem rontja egyetlen fölösleges orosz kölcsönzés sem.

Bereczki Gábor

Forrás: Эрюш Вежай Эрзань мэльсэ

Саранск, «Красный Октябрь» типографиясь 2003. 8–14.

Kijat és Kijata

Láttatok már valaha boldog embert? Nem láttatok? Én láttam. Én magam, Kijata vagyok az a boldog ember. A kazsveli alvégiek Kijat Kijatának hívnak. Már nagy fiú vagyok, márciusban betöltöttem a hetedik évemet. Mikor beköszönt az ősz, iskolába megyek. Az iskola fehér épülete nincs messze házunktól, ott áll az Oszip dombja lejtőjén. Tanulni csak a nagyok járnak, most már én is közéjük tartozom, aminek nagyon örülök. Átjárja lelkem a boldogság, hacsak rágondolok.

Azt kérdezitek, miért vagyok boldog? Hát elmondom. Nekem mindenem megvan, amire egy jóra való embernek szüksége van. Először is van gyönyörű lakóhelyem, melynek széles ölén fekszik a mi Kazsvel falunk a maga harminchárom házával. Én még egyszer se számoltam meg őket, pedig el tudok számolni százig, meg még azon is túl! Ezüst övként folyik át a vidéken a Szurgut folyó, az én legkedvesebb tartózkodási helyem. Hol csendesen folydogál, hol csörgedezve, hol meg egyenesen rohanva. Csak folyik, folyik, aztán eltűnik a füzesben, majd ismét előbújik, megcsillan, aztán ismét a nádasba vagy a sás közé vész.

Vannak nekem mindennél kedvesebb hozzátartozóim. Nagyapám, néném, anyám, bátyám és három húgom. Apám, lássátok, nincs. De oda se neki. Ivott, s már régen elhagyott bennünket. Ilyen ember nekünk nem is kell. Én apró koromtól a legkisebb, legfiatalabb fiú voltam, ezért nekem nehéz munkát nem adtak. S mi ebben a jó? Hiszen nem tartják az embert férfinak. Hamarosan megnövök, akkor majd meglátjuk.

Az istállónkban két tehén, mindkettő borjazott, vannak juhaink, tizenkét kaptárunk meg más ezünk-azunk. Sohasem ülünk tétlenül.

De hova is akarok kilyukadni? Arról akarok beszélni, miért vagyok én boldog. Rossz végénél kezdtem, de se baj, úgyis elmeselem. Lám, miért vagyok én boldog. Pszt: Csak nagyapám meg ne hallja. Ma kimegyek vele az erdőbe! Nem valami tehénólba

vagy lóistállóba, ahova kicsi koromtól kijártam. Az e-r-d-ő-b-e!! Értitek?! Ez aztán valami! Igazi felnőtt emberhez méltó cselekedet!

Ez erdő amott húzódik tőlünk északra. Az aranyló búzavetésen túl. Széles sötétzöld sávja élesen rajzolódik ki az ég háttérében. Nem ok nélkül megyünk oda, fáért, szénáért. Nagy örömben nem fér a szívem a mellembe, ni csak, ki akar ugrani. Lám, hogy ver! Férfi vagyok. Ennél a nagy-nagy örömnél tovább nem látok. Igyekszem elrejtetni a lelkem mélyére. De hát el lehet rejtetni ekkora valamit?! Fültől fülig elmosolyodom, micsoda butaság.

Szekérrel megyünk. Nagyapám maga készítette azzal az inas kezével. Mögötte ülök egy szalmacsomón. Keményen fogom a keresztrudat. Nadrágom térdig feltűrve, lelógatom a lábam, amilyen hosszan csak lehet. Nagyon jó kedvem kerekedett, miközben a búza meg különféle füvek csiklandozták a talpam. Egyre csak egyre futnak a szekér alá.

Nyár dereka van. A szél csendes, meleg. Nyaldossa csupasz lábam, időnként bele-belekap vékony fehér ingembe. Lehűt, mint fürdőben mosakodás után a hideg víz. A szellőfuvalom nyaldossa az arcomat, gyengéden fütyörészik a fülemben, simogatja a halántékom, a homlokom fölött baloldalt feltarajosodó hajam, mely egészen kifakult a nyári nap tüzeiben. Hát ez a taraj az én legnagyobb éktelenségem. Emiatt nevetnek rajtam. Azt mondják, hogy csikó vagy borjú nyalt homlokon érdes nyelvvel. Ettől kezdve a megnyalt helyen égnek áll az üstököm. Ez köztudottan nagyon elszomorít. Minden reggel, amikor mosakszom, két tenyérrel lesimítom ezt a tarajt. Nem mindig fogad szót. Amint megszárad, felegyenesedik. Jó, hogy ma nincs, aki kinevessen. Hadd birizgálja csak a szél. Ez is csak javítja a kedvem. Milyen szépségesen szép nap ez a mai!

A fakó égen elszórt fehér bárányok gyanánt ritka felhők bandukolnak ráérősen. Valahonnan az égből pacsirta éneke hallatszik. Elnyújtva fújja. Az ének dallama ide-oda szárnyal. A madár egyre magasabbra emelkedik, majd lejjebb ereszkedik, egészen a földre. Hallgatom, s mintha tavaszi csermely folydogálna nem messze innen. Még nem rekkenő a meleg. A napból olyan fényesség árad, hogy az ember jószerével ki se tudja nyitni a szemét. Ezért bármennyire is igyekszem, sehogy se tudom megtalálni az égen az

éneklő pacsirtát. Akkor tűnik csak elő, mikor befejezi az énekét, s szárnyát, farkát pillangó módjára széttárva leszáll a búzavetésre. Az út kaptatónak megy. A szekér kerekei vashoz ütődve forgás közben szikrát vetnek, s időnként megcsikordulnak. A tölgyfaten-gelyek jól be vannak kenve kocsikenőccsel. A ló lassan lépdel. Mi-kor közeledik az erdő, megsokasodnak rajta a legyek, bögölyök. A pejko egyre szélesebben és sűrűbben csapdos sűrű fekete farkával. A szántók között ez megszűnik, fúj a szél.

Tudom, hogy a madarak közül csak a pacsirta képes egy hely-ben lebegni a levegőben. A többiek nem tudnak megállni repülés közben. Ő igen. Nem messze fürj kiáltása hallatszott. Árnyék ve-tődik a földre. Felemelem a tekintetem. Pontosan a fejünk fölött nagyon magasan széles köröket író, nagy sasmadár látható – ká-nya. Talán éppen ő járt tavasszal nem is egyszer csirkéért a falu-ban. A fürj abbahagyta a pitypalattyolást. Vagy bennünket vett észre, vagy meglátta a kányát. Most csak a kerék ritka csikordu-lása hallatszik, meg a legyek, bögölyök és méhek döngése. Ha megerőltetjük a szemünk, megláthatjuk, milyen tömérdek méh repül el előttünk az erdő felé meg vissza. Lám a fecskék ma maga-san, nagyon magasan repülnek. Úgy látszik nem lesz eső. Így mondják az öregek, ezt nem egyszer hallottam.

Nagy kedvem szottyant, hogy elkérjem nagyapámtól a gyeplőt, és onnan fentről körülnézzek. Ő nem beszél róla, hogy milyen szép. Nagyapám előttem ült, alatta szalmacsomó, amely egy ócska rongydarabbal volt letakarva. Szintén letakarva még két nyeles szerszám, egy fűrészes meg egy borotvaéles fejsze, továbbá kasza, gereblye, villa és két kötélcsomó hevert ott. Én is felfogom: nem világot látni megyünk oda és vissza az erdőbe.

Tavaly télen a néném segítségével megtanultam jól olvasni és számolni. Így tudom, hogy nagyapám idén Péter napján betölti a hatvanhatodik évét. Ellenzős sapkában jár, barnás, tölgyfakéreg színű a bőre, arca barázdált. Inget és sötét nadrágot visel. Lábán használt, de jó karban lévő szurkosvászon szárú csizma.

Nagyapám nekem a legszeretettebb férfi ezen a földön. Ő min-dent tud, mindenhez ért, s sohasem pöröl. Rajta keresztül értem meg magam. Mikor visszaemlékszem rá, reggeltől estig fájlalom. Vele alszom a hátsó szobában a maga készítette faágyon a fal mel-

lett. Nagyapám háta jó meleg. Elalvás előtt szeretek hozzábújni, s megmelegíteni nála hideg lábam. Nagyapám Kijat apónak hívják. Ezért nekem is gyakran kiáltják oda, hogy Kijat gyerek. Engem ez nem sért. Tudom, hogy Kijat gyereknek lenni nagyon jó. Nézem a nagyapám hátát. Válla nem széles, kissé szikár és csapott az évek súlyától. Annak ellenére, hogy teste sovány, kemény kötésűnek tűnik. Olyan, mint a bütykös szil. Elnézem az ingen átütő éles lapockáját, nap cserzette, finom ráncokkal borított nyakát. Máig előttem van nyugodt arca, szelíd tekintete. Arca simára van borotválva. Keskeny, egyenes orra lefelé hajlik, világos szeme kissé megöszült szempillák alól néz ki. Tekintete nyugodt, meleg. Magas, nyílt homlokán két mély barázda húzódik át mély árok-ként egészen a szeme sarkáig. Ezek fölött kisebbek, nem olyan mélyek futnak. Nagyapám szája egyenes. Álla olyan, hogy következtetni lehet belőle türelmes természetére. Nagyapám nem sokat beszél. Lám, most is: hamarosan elérjük az erdőt, de ő egész úton nem szólt egy szót se. Mindmáig tudom, ha kérdezek tőle valamit, ő alaposan megmagyarázza. Más emberektől nem egyszer hallottam: Kijat apó okos ember. Ha valaki valamilyen nehéz feladatot nem tud megoldani, azt mondják: menj, hívd el Kijat apót, ő majd megoldja az eszével.

Ejha! Amíg én a környéket néztem, és nagyapámról gondolkoztam, már el is értük az erdő szélét. A felnőttektől tudom: ezt a magas fákkal benőtt helyet Csuvar* horhosnak hívják. Innen húzódik a falu felé a sárgás-vörös sárgaföld, ezután agyaggal keveredik. Ezzel az agyaggal tapasztják be az épületeket. A sárgafölddel meg a ház földjét töltik fel, meg számos másra is használják. Ha az istállóban van egy rakás sárgaföld, az nekünk gyerekeknek is igen kedvünkre van. Ennél jobb játszóhelyet nem találsz! Amire kedved támad, ebből a sárgaföldből megformázhatod: várat, hidat, különféle odúkat, fészkeket, folyókat, tavakat...

Mikor felkaptattunk a dombra, véget ért az út.

Innen látni lehetett az egész környéket körös-körül. Amott a sűrű füzesben meg sás és gyékény között tükörként csillog a Szurgut. A túlsó partján jobbra még a szomszéd falu halastavai is lát-

---

* Csuvar = sárgaföld (Ford.)

hatók. Ha egyenesen nézek, a Nup folyó part menti kaszálói tűnnek elém. Balra, Erza Addjakuva faluig domboldalak húzódnak. Ezt a dombsort Vörös oldálnak hívják. Ennek lapos tetején, ott, ahol legmagasabb, széles vörös sáv látható. Ezért hívják Vörös dombnak. Nagy kedvem lenne felkapaszzkodni rá, hogy megnézzem, miért vöröslik, de nagyon messze van. Félek nekiindulni egyedül. Behajtottunk az erdőbe, s kis időre megálltunk. Nagypám leszállt, körüljárta a szekeret, megvizsgálta a tengelyszegeket, a hámszíjat, a kápát, a haslósíjat, s ez utóbbit kissé szorosabbra vette. Aztán az erdő felé fordult, letérdepelt, és elmondta az erdőbe bemenetelkor mondandó imát:

Erdő ura, Erdőanya!
engedj be minket erdődbe, otthonodba,
ne zárd el utunkat, ne tévessz el,
adj nekünk abból, amid van,
nem vagyunk vétkesek veled szemben,
sokat tőled el nem veszünk,
rosszat neked nem teszünk.
Isten, segíts! Isten, segíts!

Ismét szekérre ültünk, s tovább hajtottunk. A keskeny út az erdő belsejébe vezetett. Sűrű lombú tölgy, öreg hárs, sudár jávor, bütykös szil és kőris, göndör nyírfa, dús lombú mogyoró rejtett el bennünket a perzselő naptól és az égbolttól. Nem fér a szívem a mellemben! Végre az erdőben vagyok. Én is elmondok magamban két-három, a nagypáméhoz hasonló imádságot, s megpróbálom elképzelni: milyen Erdőanya, az erdő ura? Dühös természetű vagy nem? Orrom megütötte az erdő illata. A nyirkosságé, az avas levélé, a gombáé. Belélegzem az illatot, magamba szívom, s sehogy se tudok betelni vele. Hogy milyen ez az illat, azt el se lehet mondani: van benne a virágéből, a fűéből, a mézéből, a fakéregéből, az avas levéléből, a szamócaéből és a zörgőfűéből. Még a fejem is beleszédül a kellemes illatokba.

Mindamellett az erdőjárásnak van kellemetlen oldala is. Dühödve támadtak rám a szúnyogok, úgy csípték meztelen lábam és nyakam, mint a csalán. Le kellett engedni feltúrt nadrágom, s

levelés ággal riogattam a körülöttem és fölöttem röpködő ellenséget. Nagyapám sűrűn csapkodta a fejét, nyakát: – Az ördög vigye el ezeket a pokolfajzatokat! – szidta őket. Lám, hogy csípnék. Rohadatok meg ti vérszopók!

Még ez sem rontotta el a kedvem. Túrtem. Körülöttem erdő. Mi mindent nem lát itt az ember?! Figyelj, csak figyelj, van mit látni, hallani, emlékezetbe vésni. Lám ott egy vastag ág, amely átnyúlik az út fölött. A vége egészen ránk hajlik, s vadgalamb turbékol rajta a párjával. Azt hiszem megláttak bennünket, s ezt most másokkal is közlik. Valahonnan a távolból kakukk kakukkolása hallatszik. Kinek az éveit számlálja? És ki ez a merész? Ez a hosszú farkú, ösztövére teremtmény, amely egyenesen a ló lába alatt űzi a lepkét. Megfogja, s eltűnik vele a lonccserjésben.

Átmegyünk a Kargo folyón és az Olak forráson. Amott, nem messze a Medvehorhostól lakik az erdőőr. Addjakuva falubeli. Ő osztotta ki nekünk a boronafának alkalmas száraz fát, olyan tizenötöt. Amint nagyapám mesélte, ezek meg vannak jelölve az erdőőr fejszéjével. Nagyapám tudja, hol állnak, s hogy lehet megtalálni őket. Ő jól ismeri az erdőt szélében-hosszában. Ezért nem félek vele sem eltévedéstől, sem mástól.

Kopp! Kopp! Kopp!! – koppant élesen egyenesen fölöttem. Még a fejem is behúztam, s eltakartam a kezemmel! No, nézd csak, ez az a „semmitől se félek...”, jutott eszembe, s nemcsak összerendeztem, de rémületemben a szemem is behunytam. Még a lovunk is meghökölt, mikor az út szélén álló tölgyfa sudaráról levegőbe emelkedett valami nagy-nagy kakasnyi madár, amilyet én még nem láttam, és széles szárnyával erősen csapkodva eltűnt előlünk. Rőfnyi hosszúságú volt! Ez aztán a madár! Sohasem láttam ekkorát! Meg kellett állnunk, míg a ló felocsúdott az ijedségből. Úgy látszik ő is először találkozott ilyen nagy madárral. Most, ahogy félve bámul az erdőbe azzal a barna szemével, mintha azt kérdezné: hát ez meg mi volt?

– Mitől ijedtél meg unokám? – fordult felém mosolyogva nagyapám.

Kisvártatva reszkető hangon, fejem továbbra is behúzva tartva, halkán kérdeztem: – Mi volt ez?

– Nyírfajd. Láttad mekkora? Nem kell tőle félni, békés madár, csak farügyet meg számócát eszik, meg ritkán magvakat. Az embert sohasem bántja. Nagyon fél tőlünk. Te meg én szerencsések vagyunk. Mostanára nagyon kevés maradt belőle az erdőben. Sok a vadász. Oktalanság lelövöldözni őket, előre nem néznek, nem gondolkoznak, nem óvják.

Nagyapám szavai elkedvetlenítettek, megrontották a hangulatom. Egy darabig szomorúan, lehangoltan szekereztem. Miért nem törődnek az emberek azzal, hogy kiirtják ezt a szép erdei madarat? Nincs talán más, amit egyenek? Miért nem áll ezeknek a rossz embereknek az útjába Erdőanyó? Eszembe jutott, amit a nagyapám mondott, hogy az erzák már nem hisznek Inyeskipazban, nem tartják meg, nem tisztelik a rendelkezéseit, ezért Ő oktalanná tette az embereket, nem hagyja, hogy felfogják az élet értelmét. Ezért az emberek most a maguk feje szerint élnek, a maguk feje szerint cselekszenek.

Gondokat hamar kitörülő értelmem másként látta őket, mikor szembesültünk velük.

Elértünk a Kargo folyóhoz. Nem különösebben hosszú, a Szurgutba ömlik. Ezt nagyapámtól hallottam. Lám, most saját szememmel látom. Honnan kapott ilyen szép nevet?* Kargo folyó, Kargo folyó... – forgatom a számban a kerek szavakat. – Kargo, Kargo, Kargo folyó... – suttogom halkán, mintha dalt dalolnék. Meglehet, hogy a folyó neve valamiképpen kapcsolatban van a darvakkal. Én még nem láttam közről darut. Csak a levegőben tavasszal és ősszel, mikor ezek a nagy, hosszú nyakú madarak sarkosan szállnak nagyon magasan, de onnan is lehallatszik a krúgátásuk. – Nagyapám, miért hívják ezt a folyót Kargo folyónak? – kérdeztem nagyapámtól.

– Azt kérdezed, miért? Hajdanában itt darvak éltek. Én is nemegyszer láttam őket. Egy tavaszon így hajtottam a lóval, mint most. Nekik ekkor volt a fészekrakó idejük. Nézem. Az úttól nem messze, egy avas szalmakazonon járkál két daru. Rájöttem: hím és nőstény. A hím kergeti a nőstényt, de nem úgy, mint a kakas a tyúkot vagy a gúnár a libát. A hímdaru hosszasan kerülgeti a pár-

---

* Kargo mordvinul darut jelent (Ford.)

ját, csapdos a szárnyával, vagdos a csőrével, szépen görbíti karcsú nyakát, valósággal táncol előtte hosszú, csupasz lábával. Eközben dalol a nőténynek. Felugrik a kazalra, s a kazalon táncolva dalolja: – Turlutut, turlutut, turlutut..., s közben milyen szépen járja! Rakja a lábával!

Nagyapám egyre jobban belejön a mesélésbe, nekem meg úgy tűnik, hogy én magam láttam azokat a mesés táncoló madarakat, és hallottam a tavasz szerelmi dalait.

Észre se vettük, hogy közben elérkeztünk az Olak forrásához. Mennyit hallottam róla beszélni! Ez Inyeskipaz forrásfeje. Két nagy és három kicsi erza falu között van egy gyönyörű erdei tisztáson. Ezen a tisztáson imádkoznak az erzák, itt tartják ünnepeiket. Itt tartják a legszebb nyári ünnepet is, a nyár beköszöntének napját. Én először vagyok itt, még sohasem jutottam el ide. Kicsi vagyok, nagyon messze van a falutól. Megálltunk, én a forráshoz futottam és megnéztem. No, ezt mind el kell mesélni a pajtásoknak. A forrás fölé fedelet ácsoltak, hogy a levél meg mi bele ne essen. A fedélen egy fehér, játékszerű holmi, egy fából készült ivóedény lógott. Vékony zsineggel a forrásfedél fogantyújához volt kötve. A forrás mellett egy öreg, vastag törzsű, vihar tépázta tölgyfa állt. Azt mondják, a forrás az ő árnyékában rejtőzik el. A tölgyfa alatt egy vastag, simára bárdolt gerenda hevert. Ez az erre járó emberek számára pihenő ülőhely. A fekete föld terítve van ugyancsak fekete tavalyi makkal. A tölgy szórta le őket.

Fogtam a takaros ivóedényt, s kinyitottam a forrásfedelet... Ó, milyen közel van a víz! A forrásból hűvös levegő árad, hűsíti izzadt arcom. Lehajoltam, kinyújtottam a kezem a víz felszínéig, telemerítettem az ivóedényt. Kortyoltam belőle. Szinte a fogam is belefájdult, olyan hideg volt. Amíg nagyapám megitatta a lovat, én a forrásfedélre hasalva hosszasan néztem a sötét vizet. Kis idő múlva, miután a szemem megszokta a sötétséget, feneketlen lyukakat kezdtem látni, ahonnan előbuzog a forrás. A lyukak a föld mélyébe vezetnek, fölöttük tiszta sárgaföld szemcsék, sőt kőszilánkok táncolnak meg ágacskák, levélkék. A vízben jól látom magam, meg az eget is.

Ekkor nagyapám kiáltott, hogy üljek fel a szekérre, nincs idő késlekedni, s tudom, hogy nagyapám nem szereti a huzavonát.

Csak néztem, néztem a forrást, amelyről beszéltem, de menni kellett. Merítettem egy marék vizet, utoljára kortyintottam belőle, s meglocsoltam vele az arcom. Ez nem víz, ez valóságos ezüst!

– Futok, nagyapám! – kiáltottam, s nekiiramodtam, hogy felüljek a szekérre.

Lám, helyben vagyunk. A Medve horhos innen nincs messze. Medve horhos... Mikor ez a szó elhangzik, elfogja az embert a félelem. Szerintem a medve szót nem ejtjük vékony hangon. Helyesen vastag torokhangon kell kimondani. Így: – M-E-E-E-DVE-E...

A Medve horhos szerintem a legfélelmetesebb szó a mi erdőkben. Egykor, úgy mondják, medvék tanyáztak ott. Ma már senki se tudja, sokan vagy kevesen voltak-e. Csak a horhos nevében maradtak meg. A horhos nagyon mély. Mogyoró, kökény, csipkebogyó meg különféle fű nő itt olyan sűrűn, hogy át se tud hatolni rajtuk az ember, ronggyá szaggatják a ruháját. A horhos aljában még napal is homály uralkodik. Azt beszélik, hogy ott farkasok is vannak.

A horhosig nem megyünk el, nagyapám balra letér az útról. Egy alig kivehető erdei ösvényen haladunk tovább. A gallyak szünet nélkül verdesik a szekeret, azon vannak, hogy arcomba, szemembe csapjanak.

A horhosunknál vagyunk. Nagyapám megtalálta a favágó helyet. Kifogta a lovat, nyűgöt rakott a lábára, s kicsapta a tisztásra friss fűvet legelni. Én ezekben a teendőkben segítettem, amit tudtam. Kihúztam az ülés alól a fűrész és a fejszét. Szandált húztam, hogy meg ne szúrja valami hegyes ág vagy valami más a lábam. Lépten-nyomon le-lehajolok a sűrű fűben feltünetező szamócákért. Ki se lehet mondani, milyen jóízűek.

– Gyerünk, induljunk! – hív nagyapám. Fogjuk a fejszét és a fűrész, s elindulunk megkeresni a megjelölt fákat. Kiszáradt tölgyeket és rezgőnyárfákat. Ezek, mondta nagyapám, a fürdőházba kellenek, kicserélni velük a koszorúfákat meg más hasonlóra.

Találtunk egy száraz, magas és meglehetősen vastag tölgyet. Rajta volt a szükséges jel. Nagyapám fürkészve méregette a magasságát: megfelel-e vagy nem?

– Megfelel – mondta a fát tapogatva. Kezdjük el fűrészelni.

– Vágjuk jó alacsonyan, a föld közelében. Fadöntéskor nem érdemes magas tuskót hagyni. Nem kell senkinek, csak haszon-

talánul korhadozik. Tartsd egyenesen a fűrész, két kézzel – oktat nagyapám. – Ne nyomd. Éles annak a foga, magától belemegy a fába. Ha elfáradsz, szólj, megpihenünk. Nem sietünk sehova.

Bólintok: – Értem!

Lelkem megtelik fénylő boldogsággal. Már hogy is ne! Felnőtt ember munkáját végzem.

Valóban. Minden úgy ment, ahogy nagyapám mondta. A fűrész könnyedén vágta a tölgyfa törzsét. Úgy tűnt, mintha nagyapám egyedül húzná a fűrész oda meg vissza, miközben az ezt dalolja: – Se-so, se-so, se-so...

A fűrészpor sárgásfehér daraként borítja be a földet. Félig elfűrészeltük már, mikor a fűrész nyisszant egyet és megállt. Ezután sehogy se lehetett az én oldalamba húzni. – Elég – mondta nagyapám –, most megpihenünk. Pihenés után másik oldaláról vágtuk a fát. Ismét a feléig. Ekkor a tölgy magától megdőlt. Nagyapám kihúzta a fűrész, nehogy alákerüljön eséskor, s egy doronggal megtolta a fát. A tölgy először csak egy kicsit, majd egyre jobban meghajolva nagy recsegés-ropogás közben kezdett kidőlni. Miközben száraz ágai töredezték róla, hangos reccsenéssel a földre zuhant. A föld is megrendült a lábam alatt. Magas tölgyfa volt. Lám, hová elnyúlik a sudara... A tuskóján megszámláltam, hány éves az évgyűri alapján. Egyik szélesebb közöttük, a másik szűkebb. Öreg fa. Volt vagy negyven évgyűrije, vagy még ennél is több.

Ezután a fejszére került a sor. Nagyapám kezében ügyesen levagdosta az ágakat. Én egy helyre raktam őket. Már a fa sudara is le van vágva. Most már ez a tölgy nem fa, hanem rönk. Aztán kötéssel odahúztuk a lóval arra a tisztásra, amelyen a szekeret hagytuk. Aztán meg-megpihenve, nem sietve kivágtuk mind a tizenöt fát: tölgyet, rezgőnyárfát, hársat... Én csomóba raktam a gallyakat. Jó lesz tüzelőnek.

Nagyapám nekem is ideadta a fejszét, hogy vagdossam az ágakat. Megmutatta, milyen szélesre kell szétterpeszteni a lábam, hogy meg ne vágjam az éles fejszével.

– Az ágakat a fa töve felől haladva kell levágni, nem ellenkezőleg – oktatott nagyapám. – A fejszenyelet fogd középen, keményen tartsd, nehogy kicsússzon a kezedből.

Fogam összeszorítva igyekeztem követni nagyapám tanítását,

minden szavát és jó tanácsát, pedig a nehéz fejsze hamarosan elfárasztotta a kezem. Ekkor nagyapám beszüntette a munkát.

Pihenés közben húsbélest ettünk zuzmával, azaz sűrű aludttejjel. Fedaj anyó nagyon ízletesen süt-főz. Mikor eszi az ember, amit készített, a nyelvét is majd lenyeli.

Sok időbe telt, mire a rönköket és a gallyakat a szekérhez húztuk és felraktuk. Közben nagyapámnak arra is volt érkezése, hogy szénát kaszáljon a közeli tisztáson. Alkonyat tájban indultunk haza.

A teherrel nagyon meg voltam elégedve. A rönkökre vastag, puha fűtakaró volt terítve. Nagyapám erős kezével felültetett rá, a gyeplőt is a kezembe nyomta, s azt mondta, hajts. Ő meg megfogta a ló kantárszárát, s gyalogosan vezette a zötyögős úton. Mikor simább útra értünk, felkapaszkodott mellém.

Szekerezés közben elbóbiskoltunk a fáradságtól. Miután szundikáltam egy kicsit, odaszóltam nagyapámnak:

– Nagyapám, meséld el, hogyan keletkezett a mi Kazsvelünk? Honnan származunk, mi erzák?

Nagyapám köhintett egyet-kettőt, s nagy lélegzetet vett. Aztán komótosan, halk hangon mesélni kezdett Erzaöldről, ahol egykor hajdanában az erzák a maguk kedve szerint éltek, művelték a földjeiket, védelmezték, megvoltak a maguk szokásai, ünnepei, dalai. Én mögötte hanyatt fekvé néztem a kék eget, a nyugaton vöröslő nagy napkorongot, hallgattam, hogyan prüsszög az ott-hon közeledtét érezve a ló, hogyan zötyögnek a teher alatt a szekér kerekei, s hogyan ropognak alattam a gallyak.

Nagyapám hangja, mintha ködön át ért volna el hozzám, a mesélés fülbemászó hosszú dalnak tetszett:

Aludj, fiú, aludj csak,
hunyd le világoskék szemed,
felejts gondot és nyavalyát,
akkor meglátod a múltnak hídját.

Ne siess rajta átmenni,
simogasd meg előtte paripád,
aztán simogasd meg csikódat,
hogy ne féljen a víztől.

Ne feledkezz el íjról, nyílvesszőről,
szükséged lesz rájuk éjjel és nappal,
így majd épségben odaérsz
arra a földre, melyre igyekszel...

Annak neve szebbnél is szebb,
irigyen méregeti a szem,
napkelettől napnyugatig
meg délen is párja nincs.

Sok időt megéltek feleid,
de egyszer szerencse fordulván,
rabságba került kicsi és nagy,
sok meg az erdőben szóródott szerteszét.

Testvéred nevét eközben elvették,
belefojtották lélegzetét.
Mindenkinek tudnia kell,
nincs hova hátrálnunk tovább.

Serkenj, fiú, serkenj,
ne nyugodj feleid felocsúdtáig,
szabadítóra, védelmezőre,
nevüket visszaadóra várnak...

Tudd meg, nem könnyű a tett,
s csak a föld ad hozzá erőt,
pihenj meg, fiú, pihenj meg,
szedd össze erődet...

Akkor ébredtem fel, mikor nagyapám kinyitotta a kaput, és behajtott a teherrel az udvarra. Már sötétedett. Elöntött a szégyen. Nézd a nagy legényt! Nem vettem észre, hogy nyomott el az álom! Hiszen fogtam a gyeplőt, mikor nagyapám lekötözte a nyomófákat. Behajtottunk tehát az udvarra. Sok teendő várt ránk itthon.

A terhet gyorsan leraktuk, a lovat kifogtuk, bevezettük az istállóba. A falatozás és egy teli bögre tej elfogyasztása után, amint

elnyúltam a fekvőhelyemen, nem elaludtam, hanem amint mondani szokás, álomba zuhantam. – Milyen szép nap volt ez a mai, milyen boldog vagyok!

Ez az utolsó gondolat futott át agyamon, mikor lehunytam a szemem.

Valaki meleg, puha takarót terített rám és megsimogatott, de ezt én már nem éreztem.

Кият ды Кията

Тынь нексиниде вестешка уцяскав ломань? Эзиде? А мон вана нексининь. Уцяскав ломанесь — те мон, Кията. Истя мерить тень Кажвелень Алопесэнек, Кията ды Кията. Цёрынесь мон уш покшан, эйзюрковсто топодсть тень سيسем иеть. Тедеде, кодак сёксесь сы, карман якамо школав. Школань ашо кудось о-оно ашти минек кудо удалксстонть а пек васоло, Осипень пандыненть чамасо. Тонавтнеме якить ансяк покштнэ. Ней монгак ютксост карман. Ды те пек кецявты эйсэм. Теде арсематне мик ойдемгак куцтить!

Кевкстсамизь, мекс уцяскаван? Ёвтаса. Монь ули весемем, мезе эряви эрва паро ломанентень. Васняк, ули мазыйдеак мазый эрямо таркам, конань келей элесэ ашти-эри минек Кажвелинесь. Эйсэнзэ колоньгемень колмо кудот-кардазт. Сынст монсь уш а весть ловокшнынь. Маштан ловомо сядос ды седе тов! Те масторэlevantь сиянь карьксекс чуди Сургут леесь — минек ютко шкань сехте вечкевикс ютавтома таркась. Чуди сон кува састыне, кува шольнезь, кува мик салыведекс. Чудичуди, кекши калытнень юткс, лиси эйтэст, цитнезеви ды одс кекши нудейс эли чейбулос.

Улить монь сехте вечкевикс ломанемгак. Те покштям, сырькаем, авам, лелям ды колмо сазором. Тетям вана арась. Ды те мезеяк. Сон симицаль, минек умок уш кадымизь. Истямось тенек а эрявияк. Апарось вана мейсэ. Мон эйкакштнестэ сехте вишкинесь — веженсесь, секс монень алкуксонь тевть зарс а макснить. А теньсэмень паро? Сестэ пряткак цёраломанькс а марят. Курок ва касан. Сестэ-э... несынк. Кардазсонок — кавто скалонок, кавонест вазыязь, улить ревенок, кемгавтово нешке-нек, ули лияк ули-паронок. Тевтеме зардоак а кадоват!

Я-а-а... О-оно ков арсеман оргодсть. Ульнесь мелем ёвнемс тенк, мекс мон уцяскаван, монсь апародо карминь... Илядо пеле. Ялатеке ёвтаса. Уцяскаван мон вана мекс. Тс-с... Покштям илядо маря... Мон мартонзо течи ардан вирев! Аволь ковак пирев эли алашань кардазов, кода вишкинестэ. Ви-и-рев!! Чарькодтядо?! Те вана тев!.. Виде-паро покш ломанень тев.

Виресь о-оно неяви икеленек, пелевеёно, сырнень товзюронь паксянть томбале. Сонзэ чопода-пиже эчке киксэсь парсте неяви валдо-валдо сэнь менельчиресэнь. Ардтано минь аволь стяко. Пенгс-тикшес. Те монень истямо покш кеняркс, седеемгак мештезэм а кельги, секень вант, ва кирнявты эйтэнзэ. Оно кода токнозь токны! Ды мон, нама, цёраломанян, секс те покштояк покш кенярксонть ланга а невтян. Терявтан кекшемензэ оймелотс. Ды, каня, сон, истяшкась, кекшеви?! Ми-золдан, теке дурацьке, пиледе пилес.

Ардтано орабасо. Сон кеме, эсенек, покштянь санов кедьсэнзэ теезь. Мон озадан покштянь удало, олгопакш лангсо. Кеместэ кундынъ верев молиця теине трокс-кетнес. Понкспильгень илештызъ кумажа видьс. Пильгем новольстинъ алов, зарс сатыть. Мелезэм пек туکشны, кода пильгалксом секе тев куцтнить товзюронь ды лия тикшень прятне. Сынь чиить ды чиить удалов орабанть ало.

Кизэнь куншка, тёкшозо. Варминесь сэтьме, лембе. Сон нолштни кепе пильгем, шкань-шкань пувавтни ашотл мериця, чова, шожда панарнэм. Экшенди эйсэм, теке банясо шлямодо мейле ёвари веднесэ. Ялткетне нолсить чамаумарнем, са-астыне вешксить пилесэм, лыйневтить лыскам, конат коням вельксэ керш ёно аштитъ стядо, кокорнекс. Сон кизэнь пси чинть ало тунь олась. Вана те кокоресь — монь сехте покш асатыксэм. Пачк сон эйсэм апаргавтни. Кувалманзо лангсом пеедькшнить. Келя, вишка пингстэ ваз коняс нолштымим аржо кельсэнзэ. Се шкастонть саезь нолштазь таркасонть прячерем дубушки аштитъ. Создазь, те пек кольсти мелем. Секс эрва валске чамань шлямсто мон начкокедылапушкасом кавто кедьсэ начтнян

ды мацнян се кокоренть. Сон ялатеке эйсэм а кунсолы. Кодак коськи — чертне сеск одс верев венемить. Течи паро, а кинень тень коряс лангсом пеедькшнемс. Кадык варминесь лыйневтни лыскам. Теяк течи мелезэм тукшны. Истямо течи вадрядоак вадря чись!

Олазь менельганть ашо ревинекс, апак капша, якить чуро пельнеть. Косто-бути менель ёжостонть маряви норовжорчонь моро. Кува-а-акасто моры. Моронь гайтесь тей-тов кайсеви, кепеди-кепеди верев, одс пры алов, мик мода ёжос. Мон кунсолан эйсэнзэ ды маряви тень, теке тундонь чудикерькске чуди авасоло.

Варминесь панси товзюронь паксяванть кувака толкунт. Секс маряви тень: мон аволь орабасо ардан. Те истя уян ёвксонь венчсэ певтеме сырнень иневедьга. Толкунтэ апак локксе ардыть эзганзо мельга-мельцек ды кандыть, кандыть эйсэм асо-давикс масторов.

Зярс а пек пси. Теке марто чинть эйстэ моли истямо виев валдо, мик сельмем-как парсте а панжовить. Секс, кода а терявтан, морыця норовжорчось менельстэнтъ тень кодаяк а неяви. Неия сестэ, зярдэ тона прядызе моронзо ды тей-тов нимиля-вокс кайсезезь, селминензэ ды пулынэнзэ келемтезь, кармась валгомо товзюронтъ потс.

Кись моли веревбандт. Орабань чаротне чавозь кшнисэ, велямсто цитнить, ансяк шкань-шкань лакоркшныть, тумонь петъкельтне парсте ваднезь солидолсо. Лиш-месь эскели апак капша. Ков малавгады виресь, тов яла ламолгадыть алашань кар-вотне ды промотне. Карееь кармась седе келейстэ ды сеедытэ тей-тов ахолямо тус-то раужо пулосонзо.

Паксянть велькссэ, теке поведезь, вармашке. Мон содан, нармунтнень ютксо ансяк сон машты либордомо коштсонть вана истя, ве таркасо. Лиятне ливтамсто лотксеме а маштыть. Сон — машты. Авасолдо марязевсь кочкодыкенъ гайтев сеере-ма. Модаванть нолашть сулей. Кепедия прям. Видьстэ прянок велькссэ, пек вере, тейнесь келей сэтьме кырькст покш вадов — ципаканьзалы. Паряк, те самай сон а вест тунда сакшнось велезэнек ципакине мельга. Кочкодыкесь лоткась сееремеде. Койсэм, сон эли минек маримизь, эли вадовонть неIZE. Ней маряви ансяк чаронь чуро чикордомась, карвонь, промонь ды мекшень бизнэмась. Пштистэ ваномсто нея-ви, кода ламодояк ламо мекшть ливтить сельме икельга вирентъ ёнов ды мекев. А вана цянавнетне ливтнить течи верьга-верьга. Лисни, пиземе а ули. Истя сыре ло-мантне кортнить, монсь а вест марсинь.

Покш мелем вешемс покштянь кедьстэ ождятнень, ды пек рожодоминь перть-пельксэнтъ ванкшномо. Сон а ёвтавияк кодамо мазый! Покштям озадо икелем, алонзо олгопакш, кона вельтязь ташто нулынесэ. Вельтявксонть ало вадрясто човазь, кавто недьсэ, пила, пштидеяк пшти узере, пелюма, габря ды сянг, кавто пикскесакт. Монгак чарькодян: а весенень неема-содама, мейс ды ков мольтяно алашасо вирев.

Мон оштё тельня, сазором вельде, тонадынъ парсте ловномо ды ловомо, секс содан: покштянень тедеде Петров чистэ топодить кодгемень кото иеть. Сон картуз-со, чопода-тюжа, тумо керень тусонь, кикс марто, панарсо. Лангсонзо чополт мери-ця понкст, пильгсээнзэ ташто, теке марто парсте ванстовозь, кирзань кемть.

Покштям — модамасторонтъ лангсо вечкевикстэяк вечкевикс ломанем. Сон эрва мезде соды, эрва мезе машты ды зярдояк а сёвны. Сон пачк чарькодьсамам. Зярдэ лецтневи тень эсь прям, мон чоп мэртонзан, валскестэ чокшнес. Удсянгак мартонзо, удалце кудосо, эсензэ кедьсэ теезь чувтонь коник лангсо, стена ёжосо. Покштянь кутьмерезэ пачк лембе. Матевемадо икеле мон пек вечкан, кырьмицязь ды эйзэнзэ нежедезь, эждямо кельме пильгем. Покштянень мерить Кият атя. Монеьгак секс сеедытэ сеерить Кият левкс. Ды те эйсэм а покорды. Мон содан: Кият левксэкс улемась — пек паро.

Мон ванан покштянь кутьмерезэнзэ. Лавтовонзо аволь келейть. Иетне сынст аламодо костизь ды нолдызь алов. Ялатеке покштянь коськана рунгозо неяви тень кеме, сюлмов селеекс. Мон несынъ панаронтъ тетъксиця пшти лопатканзо, чинть

ало калязь, чова сормсевксэ вельтязь кирьганзо, теке марто, мерят, икелем, неса сэтме чаманзо ды лембе варштавксонзо. Чамазо ваньксстэ наразь, теине виде судозо нолдазь алов, валдо сельмензэ ваньтэ аламодо потсто шержевгадыця сельмечирьктнень алдо. Вановтозо сэтме, лембе. Кавто домка сормсевкст латкинекс валгитэ сэрэй панжадо конястонзо сельмечирьктнень юткова, лиятне, аволь домкатне, седе верьга молит коняинзо трокс. Кургозо покштянь виде. Улозояк истямо — нейти эсь прянь кирдема коронзо. Покштям ламот а корты. Вана нейгак: курокуш пачкодтянс вирентень, сон килангонь перть валгак эзь кая. Теке марто содан: кевкстиндеряса мездеяк, ёвтнесы се тевенть парстине ды весеме ёндо. Лия ломантнень пельде а вест марсекшнынь: Кият атя ломанесь превей. Зярд киненьгак кодамояк стака тев а топавтови, мерить: азе, келя, Кият атянь тердик, сон эсь превсэнзэ се тевенть топавтсы.

От! Зярс мон пертьпельксэнтэ лангс ваньны ды покштядом арсинь, вана тетя, уш пачкодинек вирь чирентень! Мон покштнэнь пельде содан: те сэрэй вирень таркантень мерить Чувар латко. Тестэ таргситэ ды мейле ускситэ велев ванькс, тюжак-якстере, чувар. Эйсэнзэ мейле човорить сёвонь марто. Се сёвоньсэнтэ седе мейле ваднить кардт-кудот. Секе чуварсонть ацтыть кудова модань кияксткак, лия тевскак сонзэ нолдыть. Зярс чувароровтось ашти кардазсо, сон миненекак, эйкакштнэнен, пек маштови. Лия, седе паро налксема тарка а муят! Мезе мелеть — сень чуварстонть тейсак: ошпандот, кить-сэдть, эрьва кодат варят-пизэть, лейть-эрэктэ...

Кись тесэ пандов кепедеведе лоткась. Тестэ ней парсте неавить все васолк-стнэ, теке пертьпельксэсь келейгадсь. О-оно тусто кальбулосонть ды чейтнень-нудейтнень ютксо сляникакс цивтёрды Сургутось. Сонзэ томбале, вить ёно, неавить мик шабра велень калонь трымо сёлтнэ. Ванан видьстэ. Тосо неяви Нупонь леень лёмксов лейчиресь. Кершев, Эрзянь Адлякува веленть видьс, венстваст пандочаматне. Те пандокерьксэнтэ сельмс каяты Якстере пандочамась. Сон весемеде сэрэй, лапштания пря, коняванзо юты келей, якстердиця кикс. Секскак се пандонтень мерить Якстере пандо. Покш мелем кодаяк куземс лангозонзо, ванкшномс, мекс сон якстерди, ды сон пек васоло. Сыкамонт пелян молеме.

Вана совинек вирентень ды аламошкас лоткинек. Покштям валгсь, ютась орабанть перька, ванкшнынзе цёкушкатнень, супоненть, камбразкеня ды айлэнь кшнатнень, аламнеде свистинзе. Мейле велявтсь вирентень, сюконясь ёнонзо ды ёвтынзе вирь совамсто эрявикс озксвалтнэнь:

«Вирень кирдий-Вирява!
Нолдамизь вирезэть, эрямопиззэть,
Иляк пира кинек, илямизь ёмавто минек,
Макст тенек мезэть ули,
Зыянокс се тетя а ули,
Ламо кедьстэть а сайтяно,
Берянь тетя а тейтяно.
Паз, чангодть! Паз, чангодть!»

Одс озынек орабантень ды сыргинек седе тов. Теине кись ней мольсь виренть потмова. Рация тумонь, сыре пекшень, сэрэй укшторонь, сюлмов селесень ды уксонь, пондаря килесень ды рашков пешксэнь тусто лопап прятне сеск кекшизь эйстэ-нек эждиця чипаентькак, менелентькак. Ойдемгак мештезэм а кельги! Окойники, монгак вирьсан! Монгак эсь пачкаван кавксть-колмоксть покштянь ладсо ёвтынэ вирь совамсто озксвалтнэнь, терявтан арсемс: кодамо сон, Вирень кирдиесь-Вирявась? Жежей-аволь? Судоварянь тетяксэзь никсян вирень коштонть. Тона летяке, качады ташто лопасо ды пангсо. Лексян коштонть, никсян эйсэнзэ ды кодаяк а пештеван. Кодамо ансяк тансть эйсэнзэ тень а маряви: цецянь, тикшень, медень, керень, ташто лопань, кстыень, шкерьгень... Мик превемгак те тантей коштонть велякадсть-чаракадсть.

Теке марто вирьга ардоманть улить апаро ёнксонзояк, Сесыктне азаргадсть, кармасть пицезь пицеме, теке пиципалакссо секе тев керить штапо пильгем ды кирьгам. Савсь куроке нолдамс илештызь понксипыльтнень ды лопава тарадкесэ карминь пансеме перькам ды велькскам ливтниця ятнень. Покштямгак сеedyстэ вачкои эсь прянзо сывдикса, кирьгава: «Прах саевлинзе неть апаротнень! — сёвны тень пингстэ сон. — Ванта, кода сускить! Азаргадсть верень потийтне!»

Ды теяк пек мелем а колы. Цидярдан. Перькам — вирь! Мезе ансяк тесэ а неят! Вант ды вант, кенертъ ваномо, марямо ды мелсь саеме. Вана эчке тарадстонть, кона венствась вельксканок кинть трокс, прянзо чиремкшнезь ваны лангозонок ды чуросто гукны ялганзо марто вирьгулькась. Арсян, минек неимизь ды ней лиятненень минденек ёвтни. Косто-бути васолдо маряви куконь кукордома. Кинь иетнень сон лови? А те кие, истямо апелциясь? Те — кувака пуло усскиреесь, видьстэ алашань пильгтнень алга, панси нимилявне мельга. Кундызе! Ды сеске кекшсь мартонзо верьгизумарь куракштнень потс.

Минь ардтано Карго леенть ды Олак лисьманть томбалев. Тосо, Овто латкстонть авасоло, вирьванысь, Адлякува велень эрицясь, явсь тенек чочкоккс кеветеешка коське чувт. Сеть чувтнэ, ёвтнесь тень покштям, тешкстнезь вирьванынь узере-сакалсо. Покштям соды, косо сын аштить, ды кода муемс. Сон виренть парсте содасы, педес-пес. Секс мон мартонзо тунь а пелян. А ёмамодо, а лиядо мезде.

«Пакшт! Пакшт! Пакшт!» — каятотсь виевдеяк виевстэ видьстэ вельксэм. Мон мик прямгак комавтыя ды вельтия кедьсэм! Я-а-а... Вана тетя «мездеяк а пелян»... Те мелесь сась прязом, кода аволь ансяк мон тарскадинь ды тандадозь сельмемгак конинь, мик минек алашаськак веёнов каявсь ды тарск теись, зярдо апак учо тумо прястонть, кона кась кинь чиресэ, кепетесэ коштс покштояк покш, кода монень сестэ неяви, атякшошка нармунь, ды, келей толга сёлмосонзо виевстэ лападезь, ёмась икеленек. Паро, кенеринь неемензэ! Те вана нармунь тык нармунь! Вестькак истямо эзинь нексне! Савсь тенек мик лоткамс, зярс тандадозь алашась оймась. Улема, сонгак истямо ине нармунь марто васенцеде вастовсь. Ней оно кода пелезь ваны раужо сельмсэнзэ вирев, теке кевкстни: ней ва мезеяк тосо арась?

«Мезе, нуцкам, тандадыть?» — велявтызе мизолдыця чаманзо ёном покштям.

«Аламошка ули, — прянь апак невте, сорнозь вайгельсэ ды лавтовонь нолдазь, састыне меринь мон. — Те кие истямось ульнесь?»

«Вирьсараз. Неик, кодамо покш? Пелемс эйстэнзэ а зряви, сон нармунесь сэтьме, ярсы ансяк пургондаксто ды кстыйде-умарде, эрьва мень видьмеде. Ломаньс зярдоак а каявкшны. Сонсь пек пели эйстэнек. Минь марто уцяскавтано. Неень шкасто эйстэст пек аламо вирьсэнтэ кадовсть. Ружиятнеде-леднемкатнеде ней кельлангсо ламо. Секс леднить эйсэст превтеме, икелепелев апак вано, апак арсе, апак вансто».

Покштянь меельце валтнэ апаркстомтызь, колызь ежом. Зярыя шка мон ардынъ нусмакалезь ды мелявтозь. Мейс ломантне апак арсе истожить истямо мазый вирьнармунтнень? Эли тенст ярсамка лия арась? Мекс неть апаро ломантнень Вирявась а кардасынзе? Лецтявсь тень, кода покштям ёвтнесь, келя, эрзятне ней кармасть лоткамо Инешкипазнень кемеме, сонзэ коензэ-иланзо кирдеме-ванстомо, секс Сон ней сеть ломантнень превтемекс теи, эрямонь чарькодема тенет а максы. Истят ломантне ней чавонь пря эрить, чавонь прясо тевтькак теить.

Ансяк неть мелявкстнень курока нардызь превстэм лия неевкстнэ, конат понгонестъ каршонок.

Пачкодинек Карго леенть пряс. Кувалмозо сонзэ апокиш. Пры Сургутс. Эйстэдензэ марсекшнынъ покштнень пельде. Ней вана неса эсь сельмсэм. Косто саевсь истямо мазый лемезэ? «Карго лей, Карго лей...» — кеверькшняя кургсом кевериця валтнень. «Карго, Карго, Карго лей...» — тошкан састыне эсь пачкам, теке морыне моран. Улема, лейненть лемезэ кодаяк сюлмазь карготнень марто. Монсь маласто каргот зярдоак эзинь нексне. Некшнынъ ансяк менельстэ, тунда ды сёксня, зярдо

нет покш кувака кирьга нармунтне косяксо-ужосо ливтить пек верьга, теке марто тостояк курномаст марьякшны.

— Покштй, мекс те лейненень Карго лей мерить? — кевкстия покштй.

— Мекс, кевкстят? — покштйа ноцковтынзе ождятнень, ды алашась тусь седе эрязасто. — Вана мекс. Седикеле тесэ эрясть каргот. Монськак а весть некшнынь. Весть тунда вана истя жо ардан алашасо. А сынст те шкане ульнесь пизэнь теема шкаст. Ванан. Кинть эйстэ аволь пек васоло ташто копныненъ перька якить кавто каргот. Чарькодинь: атыкась авака марто. Атыкась панси аваканть мельга. Ды аволь кода атыкш сараз мельга эли атыка дига галатнень мельга. Атыка каргось васня кувать яки-паки аваканть перька, рестей ды ахоли сёлмосонзо, шгёлкаи кувака кувосонзо, мазыйстэ менчи ёлгания кирьганзо. Виде-паро, мерят, кишти икелензэ чова ды сэрей пильгензэ лангсо. Тень пингстэ моро авакантень моры. Кирнявты копныненъ лангс ды лангсонзо киштезь: «Турлутут, турлутут, турлутут...» Ды кода мазыйстэ тень пингстэ кишти! Пильгензэ пивтезь пивтит!

Покштйа ёвтни седе тов истя парсте, монень мик марьяви — те мон монсь несынь неть ёвксонь киштиця нармунтнень ды марьяс тундонъ алужшканъ морост.

Эзь марьявоак тень шкась, кода пачкодинек Олак лисьмапрантень. Зяро ёвтамот эйстэдензэ маринь! Сон — Инешкипазонь лисьмапря. Ашти эрянь кавто покш ды колмо вишка веле ютксо, мазыйдеак мазый вирькужосо. Те кужось — эрянь озксонь ды покшчинь ютавтома тарка. Тесэ ютавтневи кизэнь сехте мазый покшчись — Кизэнь вастома чись. Мон тесэ васенцеде. Зярс тей вестьяк эзимизь сайне. Вишкинян. Сон велестэнек пек васоло.

Лоткинек, ды мон чинь лисьмантень, ванкшнан эйсэнзэ. Кода эно, весе теде мейле эряви ёвтемс ялгатненень. Лисьмасонть теезь кундо. Кундось вельгязь кундамка марто лазонь лангосо, лопат-мезть лисьмантень иляст певере-пракшно. Вельгязьконтэ лангсо ашти ашо татаень, апокш лазовкске марто, кружкине. Чова карьксесэ сон сюлмазь лисьмалангонь кундамкантень. Лисьманть вакссо касы сыре, эчке ды латяня тумо. Лисьмась, мерят, кекшсь сулеензэ алов. Эчке, валакавтозь чочкось тумонть ало — те ютыця ломантень туртов оймсема эзем. Раужо модась ацазь мелень раужкадозь сэрясо. Тумось певердинзе.

Сая татаень кружкинетъ, панжия лисьманть... Ва-а-ай, ведезэ кода маласо! Лисьмастонть моли екше кошт, экшенди псилгадозь чамам. Коминь, венстия кедем ведень чавачамонтень, лазыя сонзэ кружкисэнтъ ды амольдинь ведте. Корштынъ. Пеемгак кармасть лазнотомо, истямо сон кельме.

Зярс покштйа симди алашанть, мон, лисьмакудонть трокска комазь, кувать ванан чопода ведентень. Шкань ютазь, зярдэ сельмем тонадсть чоподантень, карминь нееме раужо, потмакстомо, варинетнень, сеть прятнень, косто самай чавияк те лисьмась. Варинетне туить ков-бути моданть потс, вельксесэ киштить ванькс чувар паморькскеть, мик кевень пелькскетькак, тарадкеть ды лопинеть. Ведьсэнтъ парсте неяван монськак, менелеськак.

Тесэ покштйа тердимим озамо орабас, шкась аютко, сацтнемс эйсэнзэ а мезть, ды покштйагак сэзнэмка, содан, пек а вечки. Вановлинь ды вановлинь те ёвкссто саезь лисьмантень ды эряви модемс. Амольдинь васоньгоморсо ведь, меельцеде корштынъ эйстэдензэ, ёрвалдынь чамам. Те аволь ведь. Те виде-паро эрекция! «Чиян, покштй!» — рангстынь мон ды ношкстынь озамо.

Вана мон уш таркасом. Овто латкось тестэ авасоло. Овто латко... Зярдэ неть валтнень ансяк ёвтасыть, сестэяк кодамо-бути пелема сайтязат. Койсэм, сонсь «овто» валось чова вайгельсэ а ёвтавияк. Парсте сон ёвтави ансяк эчке, кирьгапарьсэ калдордыця вайгельсэ. Вана истя: «О-О-ОВТО-О...»

Овто латкось, койсэм, минек виртнесэ сехте пелема тарка. Седикеле, кортыть, тосо эрясть овтт. Ней уш кыяк а содыяк, ламо-аволь эйстэдест тосо ульнестъ. Ансяк латконть лемсэ ней кадовсть, латкось пек домка. Чувтнэ: пешкст, торлат, овтоумартъ ды лия куракштнэ тосо касыть истя тустосто, пачкаст мик а ютаваткак, весе оршам-

кат сезнесыть панксонь панкс. Латко потмакссонть читькак мик чопода. Ёвтнить, тосо верьгизткак улить.

Латконть видьс апак пачкоде, покштям пурдась кистэнтъ кершев. Туинек цютъ неявиця вирень янэванть. Тарадтнэ ней секе тев вачкоесь орабаванть, терявтнесь понгомо моненьгак чамава, сельмева.

Лоткинек. Покштям муize вирень керямо тарканть. Перьгавтынек алашанть. Покштям тертизе ды нолдызе апокш кужинес потьмежа тикшеде порнеме. Мон нетъ тевтнесэ, мезе маштынъ, покштянень лездынъ. Таргинъ ацавксонть алдо кедьёнкстнэнь: узерентъ ды пиланть. Карсинъ сандалят — пильгтнень аволинь лазно ды пупсе пшти тарадкесэ ды лияс мейсэ. Ней мон секе тев комсян тия-тува тусто тикшесэнтъ неявиця кстыйтнень мельга, Аёвтавикс тансть!

«Адя, мольдяно эно»,—терди эйсэм покштям ды, узерень-пилянъ саезь, минь сыргинек вешнеме тешкстазь чувтнэнь. Те,—коськезь тумот ды поить. Сынъ, ёвтнесъ тень покштям, эрять банянь алце венецень полавтомс ды лияс мейс.

Вана муинек коське, сэрэи ды эчкала тумо. Лангсонзо ули эрятьк тешксэсь. Покштям пштитэ ваннызе сонзэ сэрэс: моли-арась сон тенек? «Туи!» — хлопадизе кедь лапушкасонзо чувтонть. Анокстынек пилямонзо.

«Сайсынек седе алга, моданть ёжова. Сэрэи мукоръ чувтонъ сявордомсто а мезекс кадномс. Сон киненьгак а эрять, стяко наксалеме карми. Пиланть кирдтъ виде-стэ, кавто кедьсэ,—тонавты эйсэм покштям.—Иля лепштя. Пеензэ пштитъ, сынъс пезныть чувтонть. Сизят, ёвтак, оймсетяно. Капшамс тенек а ков, ды а мезтькак». Мон комавтиян прям: «Чарькодян!» Ойдем пешксе кенярксонь валдо ёжосо. Кодэ эно! Кундан покш ломанень тевс.

Виде-паро. Кодэ покштям ёвтнесъ, истя весемесь молияк. Пилась шождасто пори кеме тумонъ комелентъ. Марьяи, покштям теке ськамонзо пилянть тей-тов ускси. Тень пингстэ тона жойсэ моры: «Жой-жой, жой-жой, жой-жой...» Пилявкстнэ валдо-тюжа канзерксекс певерить моданть лангс ды ацыть эйсэнзэ. Пилинек чувтонть пелевидьс, ды пилась тесэ жойк!... лоткась, седе тов монъ ёнов сон тень кодак а ускови. «Саты,—мерсь тень покштям,—ней оймсетяно». Оймсемадо мейле пилятоно чувтонть омбо ёндо. Таго пелевидьс. Ярс тумосъ эзь сорнозевеяк. Ней покштям туевтимим пилязь чувтостонть ве ёнов, илязан понго прамстонзо алонзо, ды рашков ологасо тэхмадизе. Тумосъ пукштордозь-лакштордозь, васня аламодо, мейле седе пек, кармась чиремеме. Ды вана коське тарадонзо синтрезь, лакшторсо ды стака увт марто прась! Модаськак мик пильгем ало сырк тейс. Сэ-эрэи тумосъ ульнесъ... О-оно ков прязо венставсь... Мукорентъ лангсто мон ловинь эрья иень касома кырькстнэнь. Сынъ—конат келейть, конат теинеть. Сыре чувтось. Кырькстнэде лововсть тень ниленьгеменьшка эли мик седе ламо.

Ней тевс нолдавсь узересь. Покштянь кедьсэ сон ёнсто кери тарадтнэнь. Мон вачкан эйсэст ве таркас. Вана чувто прясъкак керязь. Ней те тумосъ — аволь чувтояк, сон ней чочко. Мейле минь сонзэ пикс вельде, удорсо, усксынек алашасонть се кужонтень, козонъ кадынек орабанть. Истя, оймсезь, апак капша, минь керинек кеветеешка чувт: тумот, поить, пекшетъ... Мон вачкакшнынъ ды усксинъ тарадтнэнь. Сынъ маштовить пенгекс.

Покштям моненьгак макснize узерентъ чувтсто тарадтнэнь керсе. Невтизе, кода келейстэ тень пингстэ эрять аравтомс пильгтнень, иляст керяво пшти узересэнтъ.

«Тарадось керяма чувтонъ комелентъ ёндо, аволь каршо, рашконть ёжова»,—тонавтсь эйсэм покштям.—Узере кечкентъ кирдтъ куншкастонзо, кеместэ, илязо мене кедьстэть». Келень ливтезь мон нежединъ топавтомо покштянь весе мереманзо ды превспутоманзо. Ялатеке кедем курок сизильть стака узередентъ, ды тевентъ прядылизе покштям.

Оймсемстэ ярсынек сывель курникте лисьмапря ведьсэ човазь сузма марто. Сырькаем, Федай баба, пек тантейстэ пи́ди-пани. Ярсат, келетькак нильсак!

Зярс усксинек ды вачкинек чочктнэнь-тарадтнэнь орабас, шкась ламо ютась. Тень ютксо покштям кенерсь ледеме тикшеяк авасоло кужинетнева. Чивалгома ланга сырGINEK кудов.

Улавонок мелезэм пек тусь. Пенгтнэнь ланга эчке, чевте тѣкшокс вачказь тикшесь. Виев кедьсэнзэ покштям ливтявтымим верев, максынзе тень кшнань ождятнэнь, келя, ветяк! Сонсь саизе алашанть панст ведьмеде. Лутктнева-латктнева ветясь алашанть ялго. Зярдэ лисинек седе валаня ки лангов, кузсь ваксозон.

Ардомсто сиземась састыне сутямтымим. Зярс оштѣ пек эзинь нувсезеве, кевкстия покштянь:

«Покштяй, ѳвтыка, косто саевсь минек Кажвелесь? Косто саевинек минь, эрзятне?»

Покштям зярыяксть коскстась, таргизе оймензэ. Мейле апак капша, сѣтме вайгельсэ кармась ѳвтнеме Эрзянь Матордо, косо седикеле, кезэрень шкатнестэ, эрясть эсь мельсэ ды превсэ эрзятне, кода сын ванастась эсь модаст ды аштестэ сонзэ кис, кодат ульнестэ коест-иласт, покшчист, морост. Мон удалонзо, кунст мадезь, ваньнэ сѣнышкадыця менеленть лангс, валгома лангсо якстердиця покш чипаненть лангс, кунсолынь, кода парктни, кудонь чиненть марязь, алашась, кода састыне лакордыть сталмодонт орабань чаротне, каштордыть алом тарадтнэ.

Покштянь вайгелезэ кармась кайсетеме тень такода теке сувонь пачк, ѳвтнемазо марявсь мельстуиця кувака морокс:

«Удока, цѣра, удока,
Валдо-сѣнь сельметь конитька,
Кадыть мелявксот, сѣредьксѣть,
Сѣстэ неят тон ютазентень сѣдъ.

Эзганзо ютамс тон иля капша,
Ютавтык васня айгорот-алашат,
Мейле ютавтык вашинетъ,
Илязо пеле сон раужо ведгентъ.

Ды илить стувто сялгот, налчирькетъ,
Тевс туить сын пек, тосо чить ды ветъ,
Сѣстэ пачкодят тон шумбрасто
Се Маторонтень, саевить косто...

Сонзэ лемезэ пек мазый ульнесь,
Лангозонзо вансть саявадыця сельмть,
Чилисемасто, чивалгомасто
Ды чипельдеак аволь чуросто.

Раськенъ ломанетъ ламо пингть цидярдсть,
Ансяк уцякась вѣсть эйстѣст велявтсь,
Тюремасо прасть алят, андямот,
Виртнева сравтозь ульнест пек ламот.

Се шкастонть нельгизь раськетъ лемензэ,
Пинксызь оймензэ, таргсизь сельмензэ,
Теде эряви весенень содамс,
Тенек а ков ней седе тов потамс.

Ванока, цѣра, ней ванока,
Раськетъ тарди зярс апак лотка,
Учи идиця, учи аштиця,
Учи лемензэ велявтыця...

Те тевесь, содак, вельть аволь шожда,
Ансяк, цѣра, тетъ вий максы модась,
Оймсек, цѣра, тон оймсека,
Виетъ парстине пурнытька...

Сыргозинь сѣстэ, зярдэ покштям панжинзе ортатнэнь ды совавтсь улавонтъ кардазс. Ушосонтъ уш сундѣргалесь. Визьксэсь валозь валызе весе чамам. «Вана тетъ покш цѣраломаня!.. Эзинь фатаяк, кода матедевинь!» Сѣск кундынъ ождятнэнь, конатнэнь покштям скулминзе матрамо ологантень. Истя совинекак кардазононок. Эйсэнек уш учость весе кудосотне.

Улавось курокке чамдозель, алашась перьгавтозель ды ветязель алашань кардазов. Ярсамодо ды пешксе кружка ансяк потявтозь ловсонь симемасто мейле кодак мадинь тарказом, мерят, аволь матедевинь, сѣск теке ваинь онс. «Кодамо вадря течи ульнесь чись. Кодаман мон уцяскаван!» — сельмем конямсто кенерсь ютамо превгам меельце мелесь...

Кие вельтимим лембе, чевте вельтявкссо ды вадяштымим кедь лапушкасо, мон эзия маря...

"4
87
20
cs
m
e
F
ö
S
s
a
e
j